

A nyíl

Olvastam valamelyik újságban, hogy valahol a tolnai erdőben favágás közben az egyik fában jó állapotban levő nyílhegyet találtak. Az ismeretlen vadász nyila talán még csemete korában fúródott a fába, s az lassan benőtte és megőrizte nekünk, akik magnummal vadászunk (ha van rá pénzünk), és a füstös porokkal „dolgozó” fegyvert megmosolyogjuk, mint ahogy mosolygunk mindent (ha „van hozzá képünk”), ami apáinknak komoly, nagy és haladást jelentő dolog volt.

Isten tudja, merre porlad az ismeretlen nyilazó ős, aki ezt a nyilat elrepítette, ám az is lehet, hogy a nyíl hegye nem vadra, de emberre volt irányítva. Mind-egy. Neki halálosan komoly volt ez a fegyver, és bizonyára furcsán nézne ránk, akik a nyilat mint játékszert látjuk, és legfeljebb Tell Vilmos vagy Bórharsnya történetéből ismerjük.

Ez ősi szerszám megbecsülése Kittenberger és a többi afrikai vadász írásai nyomán nőtt valamit, mert azokból látjuk, hogy a primitív ember a nyilat még ma is használja, mégpedig megdöbbenő ügyességgel és eredménnyel. Talán ez készítetett egyes sportszemeket arra, hogy a nyíllal, mint sporteszközzel foglalkozzanak. Itt persze nem az amerikai hölgyek nyílkultuszára gondolok, hol a cél csupán a testedzés, a megfelelő kosztüm és kidomborítása a kidomborítandóknak a különféle képeslapok számára..., hanem arra a komoly nyilazó szándékra, amely egyesekből már nyilas vadászt csinált, s akik ezzel a nyíllal már oroszlánt is lőttek.

Nem olyan lebecsülendő vadászszerszám tehát a nyíl. Nem hord kilométerekre, az igaz, nem olyan pontos, mint a hatszoros távcsővel ellátott Mauser, ez is igaz, de van egy megbecsülhetetlen előnye: nincs nyelve. Néma. Sport szempontjából pedig a magánosan cserkésző vagy leső vadász számára veszedelmes fegyver lehet.

Nem tudom, a századokkal ezelőtt vadászó ős milyen fából készítette az íjat (valahol tiszafáról hallottam), de ha azt a mai rugalmas acélból készítenénk, acélfejű, könnyű szárú nyílvesszőkkel: a gyakorlott ember kezében nem lebecsülendő fegyver lehetne.

Vissza kell csak gondolnunk gyermekségünkre, amikor játékníllainkkal a toronyóra mutatóját lődöztük (nem sok kárt tettünk benne, mert évek óta állt, amint ez már szokás), és a nyílvessző könnyen suhant fel 30-40 m magasságra. Könnyen elképzelhetjük, hogy egy jól megszerkesztett acélíj, megfelelő húrral, jó súlyelosztású nyílvesszővel játszva repíti ki a vesszőt 200-250 méterre.

Persze ezzel nem akarom azt mondani, hogy ilyen távolságról vadászni is lehetne vele.

A vadászó ős valószínűleg sokáig használta még a nyilat, amikor már puskával is vadászhatott volna. Ez szinte természetes. A lőfegyverek megszületésük után még sokáig nagyon kezdetlegesek voltak, nagyon drágák és nagyon megbízhatatlanok. A ballisztika és egyéb szép nevű tudományok messze szunynyadtak még az eljövő időkben, és az ólombütyköket dobáló kovás és egyéb mordályoknak nagyobb volt a hangjuk, mint a tehetségük.

Elődeink nem szerették ezeket még a csatákban sem, hol pedig nem számított a hangoskodás, s ez kitűnik abból is, hogy a bajviadaloknál sokáig lenézték, mint lovagiatlan fegyvereket. Az akkori lőfegyvereknél a nyilak sokkal komolyabb fegyverek voltak. Kéziesebbek és megszokottabbak, főleg pedig csendesebbek.

Azt hihetnénk, hogy századokkal ezelőtt, amikor kevesebb volt az ember, és összefüggő nagy erdőségek borították a történelmi Magyarország nagy részét, sokkal több volt a vad, mint ma. Ez csak félig áll meg. A hasznos vad, különösen a hasznos apróvad, valószínűleg kevesebb volt. De sokkal több lehetett a ragadozó vad. Ezekkel együtt számszerűleg több lehetett a vadászható vad, különösen, ha a nagy mocsarak milliárdnyi szárnyasát is számbavesszük.

A vadászó ős ezekre még sokáig nem vadászhatott lőfegyverrel, hanem megszerezte a vadat törrel, csapdával, nyíllal és különféle szűrőfegyverekkel. A főúri vadászatok pedig lóháton folytak le, s az agyonhajszolt vadat lelándzázták. A magányos vadásznak pedig megmaradt a tör és a nyíl.

Azt hihetnénk, hogy jó lehetett a nyíl háborúzá- sokban, ahol a kirepített százezernyi nyílvessző „elhomályosította a napot”, és „a vakcsibe is talál szemet” elv alapján a tömegben valakibe csak beleesett. Azt hihetnénk, hogy jó lehetett lesből madarászni vele, és kisebb négylábúak elejtésére, hiszen szerkezete oly primitív és kinézésre olyan finom szerszám, mely nagyobb erő kifejtésére alig képes, pedig ha böngészünk a letűnt századok írásos útvesztőiben, meghökkenve látjuk, hogy nemcsak farkast, hiúz, vaddisznót, őzet, szarvast, de lenyilazták a hatalmas bölényt is. Hogy ennek egy szál nyílvessző nem volt elégséges, ez természetes, de a mai, rettenetes erejű fegyvereinkből is néha egész tárra valót kell egy-egy szívósabb vadba belepumpálni.

Nem tudunk arról, hogy a nyilazó magyar vadász használt-e valaha nyílmérget, de mivel a nyíllal ejtett vadat konyhája számára lőtte, háborúban pedig az alantas és virtustalan eszközöket kerülte, ezt a feltevést el kell vetnünk. Nyila erővel és azzal az ügyes-

séggel ölt, amellyel a vadász azt a vad legkényesebb részeibe küldte. Természetesen nem messziről. Éppen ezért a vadásznak nemcsak a nyilazásban kellett mesternek lennie, de kisujjában kellett lenni a belopás művészetének is.

Ez volt a sport – ha az élelemszerzés is volt a fő cél – a javából! A kilőtt nyilat nem lehetett „ismételni”, legfeljebb még egyszer, és ha a vad támadott, hát ember kellett a gátra, ha pedig elszelelt: őünk és kollégánk éhkoppon maradt.

A nyilas vadász esélyei alig vagy semmivel sem haladták meg a vadét, ha tehát felül akart maradni, úgy kellett dolgozni minden izmának, idegének, szívének, szemének, mint a vad hasonló szerveinek.

Az ilyen természet szülte szerszámoknak azonban maga a természet szokott ellensége is lenni. Így a nyílnak sem ártott semmi, csak az – eső. A nedveségben iszamóssá vált a bélből készült íjhúr, megvónódott és használhatatlanná vált. Ez ellen csak ideig-óráig lehetett védekezni. Ilyenkor aztán más eszközöket és módokat kellett elővenni, melyekből sajnos bizonyára nem egy kallódott el nyomtalanul.

Ahogy fordult az idő, és nőtt a kultúra, úgy kurtult és gyöngült a nyíl. Az ember nagyságú nyilak és méteres nyílvesszők mind rövidebbek lettek. Ernyedt az izom, az ín, tompult a fül, a szem, mind hangosabban és eredményesebben szólt a puska. Ezt azonban megelőzték még a számszeríjak, melyeknél a nyílvesszőt

nem a kéz irányította, hanem az egy vályúban szaladt. (Egyébként úgy nézett ki, mint azt Piatnik Nándor és fiai makk felsője révén oly előnyösen „van szerencsénk” ismerni.) Ezek aztán óriási kiadásokban a várvédelemben voltak használatban, mint valóságos „nyílágycső”, melyeknek többméteres, karvas-tag „nyílvesszője” azon elmés célt szolgálta, hogy egyszerre több embert hozzon szoros összefüggésbe a hasán keresztül. Nem nagy sikerük volt.

Ekkor azonban már vígan szólt a puska, és mind több nyíl került szegre, azután a kamra sarkába vagy a padlásra, és végül a feledésbe. Egy-két darabjukat múzeumok őrzik, hírüket pedig a történelem. És néha – mint ez a tolnai nyílhegy – előbukkannak fűből, fából, öreg sírokból, és átívelnek az ember képzeletén, mint a társaik, amikor égő szurokkal repítették a „vörös kakas”-t az ellenség felégetésére.

Felívelnek és világot vetnek elmúlt időkre, emberekre, harcokra, vadászatokra, fegyverekre. Ó, ha beszélni tudnának!

Aligha mosolyognának a mindenen mosolygók, mint lekicsinylők, akiknek az alig pár évtizede használt fegyverremekek neve is egyszerűen, elmésen (és nemesen): vacak.

(1936)

*

Megjelent a Nimródban, 1936. május 20-án. Tartalmazza a Rózsakunyhó (1973), és a Tűnődések (2010) c. kötetek.